

DZIAŁANIA POLICJANTÓW W SYTUACJACH ZAGROŻENIA INNYCH LUDZI. BADANIA PORÓWNAWCZE 1998-2010

Ryszard KAŁUŻNY*, Adam PŁACZEK**

* *Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu*
e-mail: ryszard_kaluzny@op.pl

** *Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie*
e-mail: apez@onet.eu

Artykuł wpłynął do redakcji 21.08.2013 r., Zweryfikowaną i poprawioną wersję po recenzjach i korekcie otrzymano w sierpniu 2014 r.

© Zeszyty Naukowe WSOWL

W badaniach podjęto próbę rozstrzygnięcia kwestii, czy w okresie dwunastoletnim w populacji policjantów zwiększyła się czy też zmniejszyła proporcjonalnie grupa tych, którzy są skłonni do udzielania pomocy innym, bez względu na rodzaj zagrożenia oraz czy deklarowane przez nich działania mają znamiona skuteczności i zaliczane są do chwalebnych.

Stosując metodę symulacji słownej, zdiagnozowano 250 funkcjonariuszy Policji. W 1998 r. badaniami objęto 126 policjantów, natomiast w 2010 r. 124 funkcjonariuszy. Na użytek niniejszego opracowania analizie poddano działania policjantów w trzech symulowanych sytuacjach zagrożenia: (1) obrony postronnych osób przed napaścią fizyczną; (2) zagrożenia innej osoby utonięciem; (3) bliżej nieokreślonej, wskazującej na konieczność udzielenia pomocy innym ludziom.

W rezultacie przeprowadzonych badań nie odnotowano tendencji wzrostowej w proporcjonalnej liczbie deklarowanych działań w 2010 r., kwalifikowanych do chwalebnych, w porównaniu do badań z 1998 r.

Słowa kluczowe: policja, bezpieczeństwo publiczne

WSTĘP

Policja jest formacją służącą społeczeństwu i przeznaczona jest do zapewnienia bezpieczeństwa ludziom oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego¹. Jak wyjaśnia Stanisław Pieprzny, bezpieczeństwo ludzi i bezpieczeństwo publiczne jest takim stanem istniejącym w państwie, w którym człowiekowi, a także ogółowi społeczeństwa nie grozi żadne niebezpieczeństwo. A zatem wszystko to, co zakłóca granice bezpieczeństwa określone przepisami prawa stanowi niebezpieczeństwo². Policjanci z racji wykonywanego zawodu na niebezpieczeństwa są narażeni, zapobiegając lub usuwając skutki kataklizmów oraz klęsk żywiołowych, ale również – a może przede wszystkim - wykonując codzienne obowiązki, takie chociażby jak patrolowanie ulic.

¹ S. Pieprzny, *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Kraków 2007, s. 25-27.

² Ibidem, s. 27.

Do nieodosobnionych należą także zdarzenia, w których policjanci są bezpośrednimi świadkami różnych dramatów innych ludzi. Biorą udział w poszukiwaniach zaginionych dzieci, są częstokroć pierwszymi osobami na miejscach wypadków drogowych lub innych zdarzeń losowych, interweniują w sytuacjach przemocy rodzinnej. Jak w takich i podobnych sytuacjach winni się zachować, jakie winni podejmować działania, by pomagać a nie szkodzić? Bowiem, w wymienionych potencjalnych sytuacjach zagrożenia, policjanci występują w dwojakim charakterze. Z jednej strony sami narażeni są na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia, a z drugiej – to uczestnicy tych zdarzeń, którzy znajdują się w sytuacji trudnej oczekują od policjantów pomocy skutecznej, ale również adekwatnej do sytuacji zagrożenia. Można uznać, że pewien zakres powinności policjantów określony jest ustaleniami prawa i pragmatyki policyjnej. Niemniej jednak sposoby podejmowanych działań w realnych sytuacjach różnych zagrożeń wykraczają poza obszary wyznaczone przepisami i uzależnione są w dużej mierze od cech osobowych i predyspozycji danego policjanta³.

Uwzględniając wielość zdarzeń i różnorodność zagrożeń wynikających ze służby – policjanci, a wśród nich przede wszystkim ci pracujący w terenie, powinni być w sposób wszechstronny przygotowani do jej pełnienia. Winni posiadać wiedzę i umiejętności z zakresu rozwiązywania sytuacji trudnych, sytuacji konfliktowych na takim poziomie, by w okolicznościach zagrożenia życia lub zdrowia innych osób, mogli podejmować działania sprawne i skuteczne, ale również zgodne z oczekiwaniami społecznymi i licujące z godnością policjanta społeczeństwa obywatelskiego⁴.

W publikacjach dotyczących zachowania się ludzi w obliczu zagrożeń można się spotkać ze stwierdzeniami, że człowiek jest w jakimś zakresie przygotowany (przez rodzinę, szkołę, środowisko, kręgi kulturowe i religijne, media, kształcenie specjalistyczne) do radzenia sobie w takich warunkach. Niemniej jednak, gdy zostaje zaskoczony zdarzeniem nietypowym, na które powinien odpowiednio do okoliczności i skali zagrożenia zareagować, ma bardzo często w takich sytuacjach znaczne problemy. Niejednokrotnie posiadana przez niego wiedza, połączona z wytrenowanym postępowaniem, w okolicznościach zagrożenia nie jest wystarczającym kryterium poprawności podejmowanych działań⁵. Uzasadniając takie zachowanie człowieka w sytuacjach zagrożenia, można domniemywać, że owa dezorganizacja czynności wymuszona jest często uwarunkowaniami psychicznymi, takimi jak: emocjonalność, deprivacja, przeciążenie, lęk i inne, które powodują kumulację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych⁶.

Istnieje natomiast zgoda, co do stwierdzenia, że reakcja człowieka na określone stany zagrożenia uzależniona jest przede wszystkim od jego zdolności dostosowawczych do występujących zjawisk czy sytuacji. Mechanizmami, które w największym stopniu determinują wspomniane predyspozycje dostosowawcze są: wiek, doświadczenie w rozwiązywaniu sytuacji trudnych, sprawność fizyczna, a także dyspozycje czło-

³ Szerzej kwestie te opisuje: A. Pawłowski, *Etyka polskiej Policji. Próba zestawienia głównych problemów*, [w:] *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, pod red. A. Szymoniak, W. Ciepela, Tom 1, Poznań 2007, s. 256.

⁴ J. Czapska, J. Wójcikiewicz, *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Kraków 1999, s. 167.

⁵ J.E. Karney, *Mechanizmy regulujące zachowanie człowieka w sytuacjach normalnych i trudnych*, [w:] *Człowiek w sytuacji trudnej*, pod red. B. Hołyst, Warszawa 1991, s. 36-56.

⁶ R.M. Kalina, *Ogólne kryteria klasyfikacji i charakterystyki zagrożeń zewnętrznych*, [w:] *Człowiek w sytuacji trudnej*, pod red. B. Hołyst, Warszawa 1991, s. 78-92.

wieka w danym momencie, np.: zmęczenie, wyczerpanie, stan po spożyciu różnego rodzaju używek. Należy także wspomnieć o cechach osobowościowych, które wpływają na określone działania człowieka w sytuacjach trudnych (zagrożenia), są to między innymi: mentalność, zniewieściałość, nadwrażliwość, uzależnienie od innych, hipochondria⁷.

Głównym celem badań było rozstrzygnięcie kwestii, czy w okresie dwunastoletnim (1998-2010) w populacji polskich policjantów zwiększyła się, czy zmniejszyła proporcjonalna liczba tych, którzy są skłonni do udzielania pomocy innym, bez względu na rodzaj zagrożenia oraz, czy deklarowane przez nich działania mają znamiona skuteczności i zaliczane są do chwalebnych.

1. METODY

W obydwu badaniach zastosowano identyczną metodę symulacji słownej, wykorzystując kwestionariusz KK'98 o zweryfikowanej trafności i rzetelności⁸. Sześć rozłożonych losowo pytań (twierdzeń), z dwunastu zamieszczonych w kwestionariuszu, dotyczyło opisu sytuacji, w których każdy człowiek znalazł się lub znaleźć się może. Kolejnych sześć twierdzeń opisywało sytuacje dotyczące różnych innych kwestii życiowych. Każdej sytuacji przypisano pięć alternatywnych odpowiedzi, spośród których respondenci mogli wybierać tylko jedną. U podstaw tych wyborów jest założenie, że respondent kierował się: dotychczasowymi doświadczeniami, wiedzą i umiejętnościami, odpowiedzialnością za los innych, odwagą lub jej brakiem, poczuciem pewności i przekonaniem o trafności podejmowanych decyzji, świadomością ryzyka i ponoszonych konsekwencji itp. Trzy z owych dwunastu pytań (twierdzeń) służyły ustaleniu potencjalnych sposobów działania respondenta w różnych sytuacjach zagrożenia innych ludzi. Deklarowane działania badanej osoby podlegają ogólnej ocenie czynu w dwóch kategoriach: *bierne* – *czynne*. W kategorii postępowania *czynnego* rozróznilo dwa sposoby działań, którym łącznie przypisano oceny sprawnościowe i etyczne: działania naganne (mało skuteczne i mniej lub bardziej haniebne); działania pożądane (sprawne i mniej lub bardziej chwalebne). Układ alternatywnych odpowiedzi jest zatem zbudowany według następującej reguły: tylko jedna z odpowiedzi informuje o bierności (0 punktów); cztery pozostałe informują o przeciwdziałaniu czynnym, które ponadto podlegają stopniowaniu pod względem jakości ocen sprawnościowych i etycznych (od 1 do 4 punktów). Dwie odpowiedzi ujawniają działania naganne (1 i 2 punkty), dwie natomiast wskazują na działania pożądane (3 i 4 punkty). Szacunkowe zestawienie potencjalnych zagrożeń i układ ocenianych – skrajnych odpowiedzi (deklaracji) zawiera tabela 1.

Opisy w tabeli 1 informują, że wynik 0 punktów oznacza działanie należące do skrajnie naganne pod względem sprawnościowym i etycznym (brak przeciwdziałania), a wynik 4 punkty wskazuje na działania chwalebne.

Na potrzeby niniejszej publikacji wzięliśmy pod uwagę dwie kategorie identyfikacji badanego zjawiska, a mianowicie działania haniebne i działania chwalebne. Do działań haniebnych zaliczyliśmy zarówno powściągnięcie się od czynu (bierność), jak

⁷ J. Strelau, *Cecha jako podstawowa kategoria opisu różnic indywidualnych*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, pod red. J. Strelau, Gdańsk 2000, tom 2, s. 657-662.

⁸ Procedury walidacyjne zostały przedstawione w pracy: R.M. Kalina, R.J. Kałużny, *Działanie człowieka w sytuacjach zagrożeń*, Płock 2002.

i działania naganne, zaś do działań chwalebnych kwalifikujemy deklaracje o wartości 4 punktów.

Tabela 1. Twierdzenia w kwestionariuszu KK'98 służące diagnozowaniu człowieka w potencjalnych sytuacjach zagrożenia

Potencjalna sytuacja zagrożenia	Opis sytuacji w kwestionariuszu	Układ skrajnych odpowiedzi	
		działania bierne (0 punktów) <i>skrajnie naganne</i>	działania czynne (4 punkty) <i>chwalebne</i>
a) Napaść fizyczna na osobę, której relacje z respondentem i stopień ostrości ataku nie został określony	Gdyby w Twojej obecności dokonano napaści fizycznej na inną osobę, to:	„nie broniłbym jej”	„zawsze starałbym się ofiar nie ją bronić, przestrzegając reguł walki szlachetnej”
b) Potrzeba ratowania osoby tonącej	Czy umiając pływać wskoczyłbyś do wody, by ratować tonącego:	„nie wskoczyłbym”	„bez wahania – nawet największego wroga”
c) Konieczność pomocy innym ludziom	W sytuacji konieczności udzielenia pomocy innym ludziom najczęściej:	„nie uczestniczę czynnie w takich akcjach”	„przejmuję kierowanie akcją i jednocześnie udzielam czynnej pomocy”

Źródło: Opracowanie własne

Działania oceniane na 2 lub 3 punkty odczytujemy w tych badaniach jako deklarację czynu z pogranicza haniebnego – chwalebne i nie uwzględniamy w analizie prezentowanych wyników badań. Natomiast za bardziej wyraziste kryterium oceny działań respondentów, w każdej z trzech symulowanych sytuacji zagrożenia, uznaliśmy **tożsamość - stabilność** deklarowanych czynów. W analizie przyjęliśmy, że o „stabilności” działań (oddzielnie *haniebnych i chwalebnych*) świadczy zadeklarowanie, w odniesieniu do każdej z badanych sytuacji, takiego sposobu działania, który identyfikuje owe kategorie. I tak, biorąc pod uwagę „stabilność” działań *haniebnych*, uwzględniliśmy tożsame deklaracje, którym przyporządkowano 0 lub 1 punkt, natomiast *chwalebnych* – tożsame deklaracje odpowiadające 4 punktom.

W analizie statystycznej posłużyliśmy się wskaźnikiem proporcji wyrażonym w procentach oraz wyliczyliśmy istotność różnic między dwiema proporcjami niezależnymi⁹.

2. BADANE OSOBY

Diagnozowaliśmy 124 policjantów w 2010 roku (w tym 9 kobiet) z południowo-zachodnich rejonów Polski. Wyniki badań tych policjantów porównujemy z badaniami 126 policjantów (w tym 16 kobiet) z różnych rejonów Polski, które zostały przeprowadzone w 1998 roku. W jednym i w drugim przypadku badaliśmy policjantów pełniących służbę w pionie prewencji – uczestników szkoleń organizowanych w ramach doskona-

⁹ G.A. Ferguson, Y. Takane, *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, przeł. M. Zagrodzki, Warszawa 1997, s. 201-211.

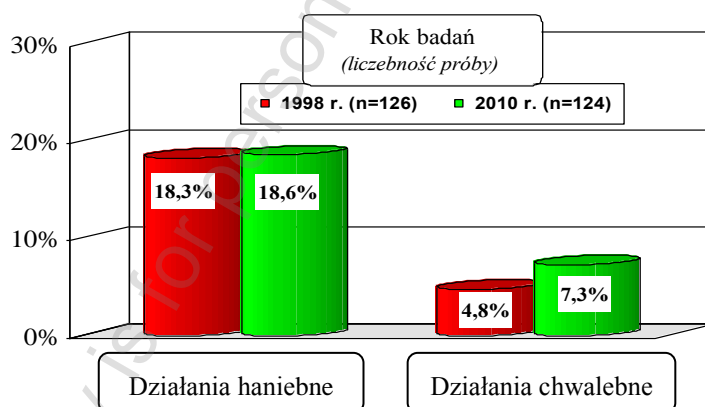
lenia zawodowego policjantów. Charakterystyki obu grup są podobne: 2010 (średni wiek 35 lat, najstarszy 58 lat, najmłodszy 24 lata; średni staż pracy 11.8 lat, najdłuższy 30 lat, najkrótszy 1 rok); 1998 (średni wiek 30.3 lat, najstarszy 49 lat, najmłodszy 19 lat; średni staż 8.8 lat, najdłuższy 27 lat, najkrótszy 1 rok). Wprawdzie w obu badaniach kryterium losowego doboru próby nie zostało spełnione, jednakże sposób typowania policjantów do grup szkoleniowych oraz rozkład czynników mających wpływ na deklarowane działania w sytuacjach zagrożenia jest na tyle podobny, że komparatystyka jest uprawniona. Przede wszystkim policjanci reprezentują podobny przekrój stanowisk służbowych, uczestniczyli w cyklicznych szkoleniach i egzaminach potwierdzających kwalifikacje zawodowe, podlegali podobnym oddziaływaniom innych czynników środowiskowych (zagrożenia, stres, dyspozycyjność etc).

Wyników kobiet nie wyodrębniliśmy w analizie, bowiem stanowiły niewielki odsetek, a ponadto kryteria wymagań zawodowych policjantów – mężczyzn i kobiet – na równorzędnych stanowiskach są identyczne.

3. WYNIKI

Analizując deklarowane działania policjantów w sytuacji (1) – zagrożenie agresją fizyczną innej osoby, ujawniono, że ponad 18% spośród diagnozowanych policjantów zachowałoby się w sposób haniebny (rysunek 1). To znaczy, że powściągnęłoby się od obrony osoby napadniętej lub ich przeciwdziałanie polegałoby na ostrym i gwałtownym kontrataku napastnika, nie zważając na dopuszczalne granice obrony koniecznej. Proporcjonalnie nieco więcej deklaracji działań o charakterze haniebnym ujawniono wśród policjantów badanych w 2010 r. – 18,6% niż tych diagnozowanych w 1998 r. – 18,3%. Niemniej jednak istniejąca różnica nie ma znamion statystycznie istotnej.

Działania chwalebne, a określając je innymi słowami, zgodne z kryteriami walki szlachetnej, zadeklarowało 4,8% policjantów badanych w 1998 r. i nieco więcej, bo 7,3% diagnozowanych w 2010 r. Ujawniona różnica w proporcjach działań chwalebnych, choć znaczna, to podobnie jak w przypadku działań haniebnych nie należy do statystycznie istotnej.

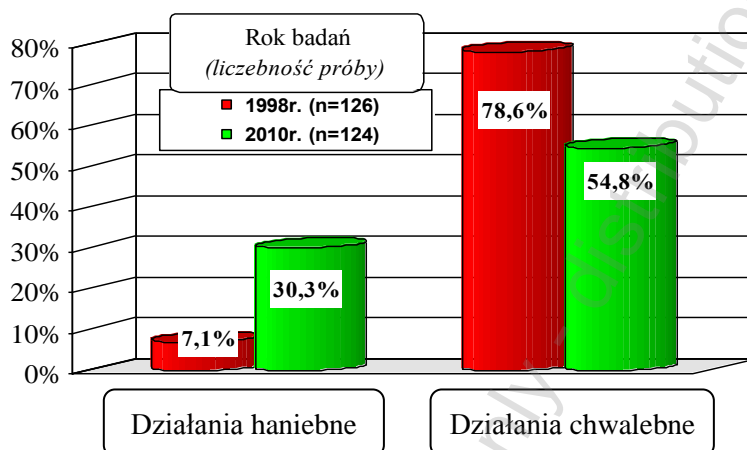

Rys. 1. Struktura działań deklarowanych przez policjantów w sytuacji zagrożenia agresją fizyczną innej osoby

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

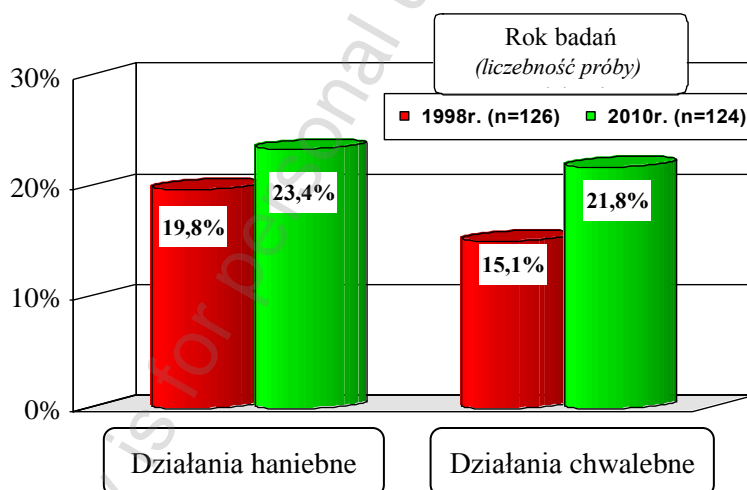
Analizując działania policjantów w sytuacji (2) – gdy innej osobie grozi utonięcie, to w tej diagnozowanej sytuacji bierność lub niepewność zachowania, a zatem działania kwalifikowane do haniebnych, znacznie liczniej deklarowali policjanci badani w 2010 r. – 30,3% niż diagnozowani w 1998 r. – 7,1% (rys. 2). W tym przypadku różnica między badanymi grupami policjantów w proporcjach deklarowanych działań jest statystycznie istotna ($p < 0,01$).

Działania kwalifikowane do chwalebnych – ratowanie bez wahania każdego, nawet największego wroga podjęłoby 78,6% policjantów badanych w 1998 r. i 54,8% policjantów diagnozowanych w 2010 r. W proporcjach tej kategorii działań między badanymi grupami policjantów ujawniono różnice statystycznie istotne na poziomie $p < 0,01$.

Rys. 2. Struktura działań deklarowanych przez policjantów w sytuacji zagrożenia innej osoby utonięciem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

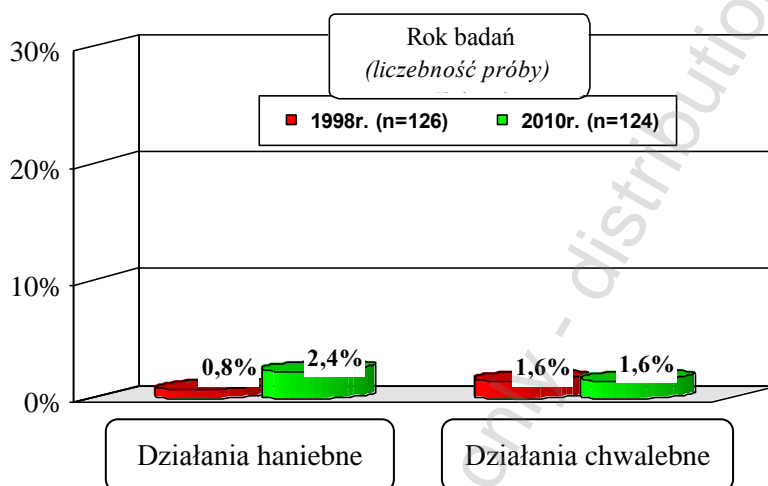

Rys. 3. Struktura działań deklarowanych przez policjantów w sytuacji konieczności udzielenia pomocy innym ludziom

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

W sytuacji (3) – wymagającej względnej konieczności udzielenia pomocy innym ludziom działania kwalifikowane do haniebnych – bierność w takiej sytuacji lub udzielenie pomocy pod presją otoczenia, proporcjonalnie częściej deklarowali policjanci badani w 2010 r. – 23,4% niż diagnozowani w 1998 r. – 19,8% (rys. 3). Ujawniona różnica w strukturze działań między badanymi grupami nie należy jednak do statystycznie istotnej.

Działania chwalebne, tzn. czynna pomoc w każdej sytuacji oraz kierowanie akcją, liczniej zadeklarowali policjanci badani w 2010 r. – 21,8% niż diagnozowani w 1998 r. – 15,1%. Pod względem działań chwalebnych – w tej sytuacji – ujawniono między badanymi grupami różnicę znamionną na poziomie $p < 0,05$.

Rys. 4. Struktura działań deklarowanych przez policjantów – tożsamyh w trzech analizowanych sytuacjach zagrożenia innych ludzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

W analizie materiału badawczego skorzystano również, jak zaznaczono w podrozdziale „Metody”, z bardziej wyrazistego kryterium oceny działań nagannych (deklaracja w każdej z trzech sytuacji zagrożenia działań haniebnych) oraz społecznie pożądanym (deklaracja w każdej z trzech sytuacji zagrożenia działań chwalebnych). Uwzględniając to kryterium, ujawniono w 2010 r. proporcjonalnie większą liczbę policjantów – 2,4%, którzy w każdej sytuacji zagrożenia deklarowali działania haniebne niż w 1998 r. – 0,8% (rys. 4). Ujawnione różnice w kategoriach działań haniebnych nie mają jednak znamion statystycznie istotnych.

W deklaracjach działań kwalifikowanych do chwalebnych ujawniono natomiast proporcjonalnie taką samą liczbę odpowiedzi (1,6%), zarówno wśród policjantów badanych w 1998 r., jak i w 2010 r.

PODSUMOWANIE

Wyniki badań dowodzą, że sposoby działań deklarowane przez funkcjonariuszy policji różnią się w zależności od rodzaju zagrożenia. Różnice, co jest faktem dość zaskakującym dotyczą funkcjonariuszy, którzy w zakresie wymogów formalnych podlegają takiemu samemu specjalistycznemu przygotowaniu. Jak wynika z materiału empi-

rycznego, w sytuacji gdy policjant jest świadkiem napaści fizycznej na inną osobę, ponad 18% badanych zachowałoby się biernie lub podjęłoby przeciwdziałania wykraczające poza uprawnienia przysługujące funkcjonariuszom tej formacji. Proporcje deklarowanych działań, działań niezgodnych z oczekiwaniami społecznymi i etyką zawodową policjantów, nie zmieniły się w badanym okresie. Można domniemywać, że dla tej, dość licznej grupy, policjantów nadużywanie środków przymusu bezpośredniego jest najważniejszym atrybutem w ich pracy. Natomiast głównym kryterium działania policjanta w sytuacjach zagrożenia jest zasada minimalizacji skutków tegoż zagrożenia. A zatem policjant powinien stosować środki przymusu bezpośredniego w taki sposób, aby osiągnięcie podporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom powodowało możliwie najmniejszą dolegliwość dla osoby, wobec której zastosowano środki przymusu bezpośredniego¹⁰. Wyniki przytoczonych badań w pewnym zakresie znajdują potwierdzenie w licznych skargach kierowanych na Policję do Rzecznika Praw Obywatelskich, spośród których spora część dotyczy właśnie użycia środków przymusu bezpośredniego i stosowania niedozwolonych metod fizycznych przez interweniujących policjantów¹¹.

Przy wysokim odsetku policjantów skłonnych do działań haniebnych, w sytuacji zagrożenia agresją fizyczną innej osoby, wzrosła jednak proporcjonalna liczba deklaracji działań chwalebnych. W badanym okresie (1998-2010) ujawniono wzrost liczby policjantów z 4,8% do 7,3%, skłonnych do przestrzegania reguł walki szlachetnej. Różnica między grupami badanymi 1998 i 2010 nie jest statystycznie istotna. Dlatego na podkreślenie zasługuje nie wielkość zmian, ale kierunek zgodny z oczekiwaniami społecznymi. Można domniemywać, że w tej grupie skupiają się policjanci, którzy właściwie odczytują służebną rolę Policji wobec społeczeństwa. Są do służby dobrze przygotowani – zarówno merytorycznie, jak i mentalnie, stąd w sytuacjach zagrożeń, w pierwszej kolejności, wykorzystują inne atrybuty predyspozycji zawodowych niż odpowiadanie na agresję innych wzmożoną agresją¹².

Analizując materiał empiryczny dotyczący reakcji policjantów w sytuacji zagrożenia utonięciem innej osoby, należy zauważyć, że w porównywalnych okresach zwiększyła się w sposób wyraźny proporcjonalna liczba policjantów (w 1998 r. – 7,1% natomiast w 2010 r. – 30,3%), którzy nie są skłonni do udzielenia pomocy tonącemu lub nie potrafią jednoznacznie określić swojego zachowania w takiej sytuacji. Logiczną konsekwencją zwiększającej się liczby respondentów (badania w 2010 r.) deklarujących działania haniebne, proporcjonalnie zmniejszyła się liczba policjantów (54,8%) skłonnych do ratowania każdej osoby zagrożonej utonięciem. Bowiem w 1998 r. policjantów o skłonnościach wysoce altruistycznych, w odniesieniu do tej sytuacji, ujawniono 78,6%.

¹⁰ § 2 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego, Dz.U. Nr 70, poz. 410 z późniejszymi zmianami.

¹¹ Więcej na ten temat piszą: K. Droliński, T. Mosio, *Prawa człowieka a Policja – skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich jako instrumenty ochrony praw i wolności*, [w:] *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, pod red. A. Szymoniak, W. Ciepela, Poznań 2007, Tom 2, s. 267-278; E. Sitek, *Składam skargę ...*, www.gazeta.policja.pl, nr 78/09 ,2011.

¹² M. Kaczmarczyk, *Użycie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej w aspekcie bezpieczeństwa osobistego policjantów i innych uczestników zdarzeń nadzwyczajnych*, [w:] *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, pod red. A. Szymoniak, W. Ciepela, Tom 1, Poznań 2007, s. 345-348.

Uwzględniając wyniki tej części badań, które nie dają podstaw do przekonania o sprawczej pomocy policjantów w sytuacji zagrożenia utonięciem, można jedynie mieć nadzieję, że w czasie zaistnienia takowych okoliczności, służbę pełnić będą policjanci skłonni do ratowania każdego człowieka. Zdaje się, że o takim zbiegu okoliczności może mówić mężczyzna tonący w nurtach rzeki Opatówka, którego w marcu 2010 r. uratował dzielnicowy z posterunku Policji w Dwikozach. Policjant bez chwili wahania, w umundurowaniu wskoczył na ratunek do lodowatej wody. Po dopłynięciu z poszkodowanym do brzegu, do czasu przyjazdu karetki wspólnie z kolegą udzielali temu mężczyźnie pierwszej pomocy¹³. Podobnie zachowali się policjanci z Opoła, wskakując do Odry, by ratować życie pijanemu mężczyźnie nie bacząc na własne bezpieczeństwo¹⁴.

Pomimo tych i wielu innych przykładów świadczących o odwadze i męstwie policjantów, niepokoje może napawać fakt zwiększającej się liczby funkcjonariuszy Policji, funkcjonariuszy, na pomoc których, jak wynika z badań, w tego typu sytuacjach nie zawsze można liczyć. Czy te niekorzystne zmiany w podejściu do pomocy osobom zagrożonym utonięciem są niedopatrzaniem tkwiącym w kryteriach naboru, czy raczej w procesie szkolenia policjantów, czy w jednym i drugim? Zdaje się, że problem dotyczy zarówno kryteriów naboru, jak i szkolenia. Spośród wielu kandydatów do służby w Policji przypadających na jedno miejsce, przy stosowaniu skomplikowanych procedur przyjęć, w tym: testów wiedzy, testów sprawności fizycznej, testów psychologicznych, nie wymaga się od kandydatów umiejętności pływania i posiadania uprawnień do jazdy samochodem¹⁵. Może należałoby nieco zmodyfikować kryteria naboru kandydatów do formacji, której ustawową powinnością jest służba społeczeństwu.

W sytuacji, w której zachodzi względna potrzeba udzielenia pomocy innym ludziom odnotowano proporcjonalnie większą liczbę deklaracji działań haniebnych w badaniach prowadzonych w 2010 r. niż w 1998 r. Należy jednak zauważyć, że w analogicznym okresie wzrosła także liczba deklarowanych działań chwalebnych z 15,1% w 1998 r. do 21,8% w 2010 r. Dostrzegalną zmianą pozytywną w działaniach policjantów – w tej symulowanej sytuacji – może być znacznie proporcjonalnie większy wzrost liczby deklaracji w kategorii działań chwalebnych (6,7%) niż haniebnych (3,6%) odnotowany w porównywanym okresie 1998-2010. Na tej podstawie można ostrożnie prognozować, że podejście policjantów w stosunku do osób oczekujących pomocy zmienia się powoli, ale kierunek tych zmian jest właściwy.

Uwzględniając tożsame deklaracje (haniebne i chwalebne) w trzech analizowanych sytuacjach zagrożenia, należy stwierdzić, że niewielki odsetek policjantów (1,6%), niezmienny od 1998 r., stanowią ci, którzy w każdej sytuacji zagrożenia są skłonni podjąć działania skuteczne, a zarazem zgodne z prawem i oczekiwaniami społecznymi. Jednak liczba policjantów o takich predyspozycjach jest minimalna w porównaniu do ogólnej liczby funkcjonariuszy policji. Natomiast odnotowano – w trzech badanych sytuacjach zagrożenia – tendencję wzrostową (0,8% w 1998 r. i 1,6% w 2010 r.) w liczbie policjantów, którzy konsekwentnie deklarowali działania kwalifikowane do haniebnych.

¹³ Więcej można przeczytać: www.policja.pl (14.12.2012).

¹⁴ Zob. wiadomości.gazeta.pl z 28.05.2012 r. (14.12.2012).

¹⁵ Zob. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o Policji (Dz.U z 2011 r., Nr 205, poz. 1205.).

Na podstawie badań w latach 1998-2010 można dostrzec pozytywne, aczkolwiek dość skromne zmiany w działaniach policjantów (w niektórych sytuacjach) kwalifikowanych do chwalebnych. Niepokojącym pozostaje jednak fakt wzrostu odsetka tych funkcjonariuszy, którzy, pomimo stosowania w procesie weryfikacji kandydatów do policji testów oceniających, nie spełniają wymogów oczekiwań społecznych¹⁶. Uogólniając wyniki tych badań, należy stwierdzić, że zmiany – mimo symptomów pozytywnych – nie należą do zadawalających. Zaś wnioski wynikające z nich prowadzą do przemyśleń nad kryteriami naboru kandydatów do służby w Policji, tudzież nad modyfikacją programów stanowiących podstawę do szkolenia i doskonalenia policjantów w trakcie służby.

LITERATURA

1. Czapska J., Wójcikiewicz J., *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999.
2. Drolński K., Mosio T., *Prawa człowieka a Policja – skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich jako instrumenty ochrony praw i wolności*, [w:] *Policja w Polsce, Stan obecny i perspektywy*, pod red. Szymoniak A., Ciepela W., Wyd. Naukowe INPiD Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Tom 2, Poznań 2007.
3. Ferguson G.A., Takane Y., *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997.
4. Kaczmarczyk M., *Użycie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej w aspekcie bezpieczeństwa osobistego policjantów i innych uczestników zdarzeń nadzwyczajnych*, [w:] *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, pod red. Szymoniak A., Ciepela W., Wyd. Naukowe INPiD Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Tom 1, Poznań 2007,
5. Kalina R.M., Kałużny R.J., *Działanie człowieka w sytuacjach zagrożeń*, Wyd. Naukowe Novum, Płock 2002.
6. Kalina R.M., *Ogólne kryteria klasyfikacji i charakterystyki zagrożeń zewnętrznych*, [w:] *Człowiek w sytuacji trudnej*, pod red. Hołyst B., Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1991.
7. Kałużny R., Płaczek A., „Declared bravery” of Polish police officers (comparative studies of 1998 and 2010), [in:] „Archives of Budo”, no. 7/2011.
8. Karney J. E., *Mechanizmy regulujące zachowanie człowieka w sytuacjach normalnych i trudnych*, [w:] *Człowiek w sytuacji trudnej*, Hołyst B., Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1991.
9. Pawłowski A., *Etyka polskiej Policji. Próba zestawienia głównych problemów*, [w:] *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, pod red. Szymoniak A., Ciepela W., Wyd. Naukowe INPiD Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Tom 1, Poznań 2007.
10. Pieprzny S., *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Wyd. Wolters Kluwer Polska, Kraków 2007.

¹⁶ Zob. R. Kałużny, A. Płaczek, „Declared bravery” of Polish police officers (comparative studies of 1998 and 2010), Archives of Budo” 2011, nr 7, s. 247-253.

11. Strelau J., *Cecha jako podstawowa kategoria opisu różnic indywidualnych*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, pod red. Strelau J., Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000, tom 2, s. 657-662.

ACTIONS TAKEN BY POLICE OFFICERS IN OTHER PEOPLE'S EMERGENCIES. COMPARATIVE STUDY OF 1998-2010

Summary

The study attempted to determine whether in the twelve-year period the proportion of those who are willing to help others, regardless of the nature of threat, has increased or decreased in the population of police officers. Another issue was whether actions they declare appear to be efficient and can be classified as glorious.

Using a verbal-simulation method, a sample of 250 police officers was examined: 126 in 1998 and 124 in 2010. Self-reported actions in three simulated emergencies were analysed: (1) someone committing a physical assault on another person; (2) another person drowning; (3) unspecified circumstances indicating the need to help other people.

As a result of the study, there was no proportional increase in the number of praiseworthy actions declared in 2010, compared to the studies conducted in 1998.

Keywords: *police, public safety*

NOTY BIOGRAFICZNE

dr hab. Ryszard KAŁUŻNY, prof. DSW – w latach 2004-2007 kierował Wydziałem Naukowo-Badawczym w WSOWL. Od 2007 r. pracuje jako nauczyciel akademicki w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu na stanowisku profesora. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół zagadnień dotyczących przygotowania człowieka do działania w sytuacjach zagrożeń; aktywności człowieka jako determinantu jego rozwoju; społeczno-kulturowych uwarunkowań edukacji dorosłych. Autor ponad 100 publikacji naukowych, w tym 3 monografii.

dr Adam PŁACZEK – jest absolwentem Uniwersytetu Opolskiego w Opolu, Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Dolnośląskiej Szkoły Wyższej oraz Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Doświadczenie zawodowe zdobywał w Szpitalu Wojewódzkim w Opolu, w Zespołach Reanimacyjnych Wojewódzkiego Pogotowia Ratunkowego w Opolu oraz Zespole Medycznym Samodzielnego Pododdziału Prewencji Policji w Opolu. Wieloletni wykładowca z zakresu ratownictwa medycznego; m.in. Instytutu Ratownictwa Medycznego w Krakowie, Medycznego Studium Zawodowego i Państwowej Medycznej Wyższej Szkoły Zawodowej w Opolu, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie. Mistrz Świata w Ratownictwie Medycznym (Izrael 2008 r.). Autor publikacji z zakresu ratownictwa medycznego, pierwszej pomocy oraz grup dyspozycyjnych społeczeństwa. Pielęgniarski ratownik, instruktor pierwszej pomocy i ratownictwa medycznego, podkomisarz Policji.